

VZRUŠUJÚCE NEZNÁME PRÍBEHY OBRAZOV A ICH AUTOROV

Svetové dejiny výtvarného umenia okrajovo kde-tu spomenú vzrušujúce príbehy umeleckých diel a ich tvorcov. O nejednom obraze (Dürerovej Ružencovej slávnosti, Caravaggiom Zatknutí Krista...) vyšli samostatné knihy.

Spomeniem aspoň niektoré „nerománové“, teda menej dramatické osudy diel a ich autorov. Bolo ich nespočetné množstvo... Kde-tu sa v nich vyskytujú aj starí slovenskí úplne zabudnutí maliari... A ani malby falšovateľov Ludovíta Pergera a Alexandra Siažika, väzňov z Ilavy a Leopoldova, nemajú adresu...

— ZNÁMEJŠÍ A UCTIEVANEJŠÍ AKO ZAKLADATEĽ ŠTÁTU

Svätý Václav, vojvodca, kresťanské knieža a panovník, jedna z najväčších postáv českých dejín, je oveľa známejší a uctievanejší ako jeho brat Boleslav, zakladateľ českého štátu, ktorý ho roku 935 zavraždil – alebo dal zavraždiť – „z vnútropolitických dôvodov“: Václav rozkázal búrať šibenice, prepúšťať väzňov, pracoval na poli a vo vinohradoch... Jeho veľkolepá jazdecká socha na Václavskom námestí v Prahe bola v 20. storočí svedkom mnohých historických udalostí.

Vzácnou pamiatkou na tohto patróna Čiech je malba na dreve Majstra (IW) a jeho pomocníka *Zavraždenie sv. Václava* z roku 1543. Vznikla teda vyše šesťsto rokov po jeho smrti. Česi ju s úctou ochraňujú v Kaplnke sv. Václava v Katedrále sv. Víta v Prahe, kde ho pochovali pred bezmála 1100 rokmi...

— POZNÁME OD NEHO JEDINÉ DIELO

Oltár sv. Dionýza (Ukrižovanie Krista s utrpením sv. Dionýza) z roku 1416 je jediným známym zachovaným dielom Henriho Bellechoseho (1380?

– 1444?), dvorného maliara burgundského vojvodu. Vytvoril ho pre kláštor Champmol a vystavujú ho v Louvri, kam sa dostal roku 1863 ako dar zberateľa Frédérica Reisetu.

Francúzska historička umenia Alessandra Fregolentová o tomto diele povedala: „Obraz nesie znaky kultúry a originality Henriho Bellechoseho. Je to farebnosť, dôrazné priestorové rozčlenenie a nová výpovedná hodnota, prejavujúca sa v originálne pochopenej architektúre a rozličnosti pitoreskných pokrývkov hlavy, rovnako ako v starostlivej fyziognomickej charakteristike postavy mučenika i jeho trýzniteľov. Aj napriek tradičnému použitiu zlatých odtieňov na pozadí a na tkaninách vytvára pevná telesná stavba jednotlivých figúr, svalnatosť popravcu i stiahnuté tváre prizerajúcich sa, expresívnejšie, hodnoverne realistické dielo, predznamenávajúce neskorší vývoj francúzskeho maliarstva...“

Dlhé desaťročia v Louvri vystavovali pod menom H. Bellechoseho aj malbu *Veľká gulatá pieta*, dnes ju už umenovedci pripisujú jeho súčasníkovi francúzsko-nizozemskému maliarovi Jeanovi Malouelovi. Aj on pracoval v kláštore Champmol.

NA PERUGINOVÝCH MALBÁCH ZURČIA BYSTRINY A VLNÍ SA TRÁVA

Pietro Perugino (Pietro di Cristoforo Vannucci, 1445? – 1523) nie je veľmi známy maliar, predstihli ho viacerí súčasníci a najmä jeho najtalentovanejší žiak Raffael.

Giorgio Vasari v *Životopisoch najslávnejších maliarov, sochárov a architektov* v súvislosti s jeho celoživotnou honbou za peniazmi nepravdivo napísal, že pochádzal z chudobnej rodiny, a keď prišiel do Florencie, nemal peniaze, preto „spal na ulici“.

V 20. storočí talianski historici umenia dokázali, že jeho otec Cristoforo patrilo v mestečku Castello della Pieve neďaleko Perugia k najbohatším a jeho osem detí nepoznalo biedu. Nikdy ju nezakúsil ani Pietro Perugino a neskôr patrilo medzi najmajetnejších maliarov.

O jeho tvorbe sa Vasari vyjadril: „Získal popularitu nielen vo Florencii, ale v celom Taliansku, aj vo Francúzsku, Španielsku a v ďalších krajinách...“

Historici umenia 20. storočia hlbšie zhodnotili jeho tvorbu, napríklad Roberto Longhi: „Perugino je schopný vytvoriť pôvabnú krajinu, presvetlenú nebeskou klenbou, tieňovanú čistým svetlom, krajinu, ktorá akoby sa končila v nekonečnej dialke miernymi svahmi a pahorkami, krajinu, kde zurčí bystrina a vlní sa svieža tráva...“

Už roku 1480, keď mal asi tridsaťpäť rokov, ho pápež Sixtus IV. poveril ako vedúceho umelca vyzdobením Sixtínskej kaplnky. Pomáhali mu Botticelli, Rosselli...

Perugino bol nadmieru sebavedomý. Do fresky v Palazze dei Priori v Perugii vložil svoj portrét s textom:

Pietro z Perugia, vynikajúci maliar. Ak sa maliarstvo stratilo, vrátil ho umeniu. Ak neexistovalo, on ho vynašiel. Roku Pána 1500.

Práca v Sixtínskej kaplnke mu priniesla slávu. Zvolil si nové meno – Pietro Perugino (Pietro z Perugia), a keďže sa mu množili objednávky, začal si vo viacerých mestách otvárať nové ateliéry s pomocníkmi. Vo florentskom ateliéri sa uňho učil Raffael Santi.

Vyššie štyridsaťročný sa oženil s dvadsaťročnou krásavicou Chiarou Fancelliovou, porodila mu sedem synov.

Keď roku 1520 zomrel Raffael, dokončil jeho fresku v kostole San Severo v Perugii. O tri roky pochovali aj Pietra Perugina.

A bystriny na jeho malbách zurčia a svieža tráva sa vlní už šieste storočie...

NIE VELMI ÚSPEŠNÉHO OTCA DOSTAL DO ENCYKLOPÉDIÍ

Priemerný maliar Bartolomeo di Jacopo di Martino Carrucci, žiak známejšieho umelca Domenica Ghirlandaia, sa v máji 1494 stal otcom: manželka, dcéra obuvníka, mu porodila syna Jacopa. Len vďaka nemu – chýrnemu maliarovi – sa o ňom stručne zmieňujú encyklopédie.

Jacopo je známy pod menom Pontormo – umelcovho rodiska na predmestí Empoli neďaleko Florencie. Jeho cesta za úspechom nebola jednoduchá. Nemal ani päť rokov, keď mu zomrel otec a krátko nato i matka. Chorľavá stará mama ho zaviedla do sirotinca vo Florencii, onedlho ju pochovali.

Talent mu otvoril dvere do dielne Leonarda da Vinciho.

Ako štrnásťročný vytvoril obraz *Zvestovanie*. Michelangelo vtedy vyhlásil: „Ak bude tento mládenec aj v budúcnosti takto maľovať, vynesie umenie až do nebies...“

Roku 1513 začal Pontormo vytvárať pre Mediciovcov najmä obrovské fresky. Pracoval i pre pápeža Leona X., ktorý pochádzal z tohto slávneho rodu.

Maľoval aj pre mníchov kartuziánov v Galluzze, kam utiekol z Florencie, keď tam začal vyčíňať mor.

Jacopo Pontormo bol skromný, čestný, srdečný, vždy ochotný pomôcť. Maliar a historik umenia Giorgio Vasari, zrejme prvý veľký bohém, nevedel

pochopiť, že za svoje diela pýtal tak málo, a raz dokonca len toľko, aby si mohol vybrať plášť zo záložne.

Historik umenia Jean-Claude Lebensztejn to roku 1990 vysvetlil takto: „To, čo nás na Pontormovom správaní udivuje, nemožno označiť za nesmelosť ani za prehnanú pokoru. Je to skôr hrdosť, ktorá sa obracia proti nemu samému. Zdá sa, akoby maliar hovoril: Obraz, ktorý som namaľoval, nemožno zaplatiť peniazmi. Môj plášť visí niekde v záložni. Rozhodnutie je na vás, vy teda určite cenu. Bez ohľadu na to, aká bude vysoká, nevyrovná sa hodnote môjho diela...“

Skvelý maliar a človek Jacopo Pontorno skončil roku 1555.

PREKRÁSNA GIROLAMA INŠPIROVALA...

V Louvri vystavujú olej na drevenej tabuli *Zaslúbenie sv. Kataríny Alexandrijskej* z roku 1526. Jeho autor Antonio Allegri (1489 – 1534), známy v dejinách svetového umenia pod menom svojho rodiska Correggio (leží neďaleko Parmy), jej prepožičal tvár svojej mladučkej manželky Girolamy Merliniovej, dcéry koniara, krásnej a citlivej ženy.

Aj vďaka Girolame vytvoril Correggio také krásne malby, že nemecký filozof Arthur Schopenhauer ich označil za najväčšie a najnádhernšie maliarske výtvyry.

Roku 1580, teda necelých päťdesiat rokov po Correggiom pohrebe v rodnom mestečku, maliar Annibal Carrache medzi prvými zhodnotil dielo talentovaného tvorca: „Aké pravdivé! A ten kolorit! Aké sfarbenie pleti! Prekrásne deti! Žijú, dýchajú, smejú sa tak pôvabne a prirodzene, že sa človek jednoducho musí smiať a radowať spolu s nimi... Namiesto toho, aby sme trávil čas dišputami, snívame jedine o tom, aby sme sa vyrovnali nádhre Correggiomho štýlu...“

Ešte predtým nám Giorgio Vasari, Correggiom súčasník, zanechal o ňom takéto svedectvo: „Naozaj to bol človek, ktorý sa nevyvyšoval, ani sa nedomnieval, že vie, ako sa robí umenie, človek, ktorý poznal svoje slabiny, ale aj dokonalosť, ku ktorej smeroval. Tešil sa i z mála a žil ako príkladný kresťan...“

Correggiove diela sa páčili aj dobyvateľovi a „velkozberateľovi“ cudzích zbierok Napoleonovi. Do Paríža si odniesol *Oplakávanie Krista (Snímanie z kríža)*, *Utrpenie štyroch svätých*, *Madonu so sv. Hieronymom a Magdalénou*... Roku 1816 si ich Taliani dovezli späť domov, možno ich vidieť v Národnej galérii v Parme.

Pútavé osudy mali aj iné Correggiove diela.

Obraz *Výchova Amora (Venuša, Merkúr a Amor)* vlastnil slávny rod Gonzagovcov z Mantovy, potom putoval do súkromnej zbierky v Anglicku, odtiaľ do Španielska, cisárskej Viedne a napokon do Londýna, je majetkom britskej vlády.

Gonzagovci vlastnili aj maľbu *Jupiter a Antiopa*. Z ich paláca sa dostala postupne do viacerých zbierok, napokon ju kúpil taliansky zberateľ Giulio Raimondo Mazzarino a roku 1635 s ňou pricestoval do Paríža, kde začal pracovať ako pápežský nunciatus. Neskôr sa stal významným francúzskym politikom a zakladateľom Akadémie krásnych umení.

Maliar sa zo spoločného života s Girolamou tešil iba desať rokov, počas ktorých mu porodila syna a tri dcéry. Po pohrebe sa odsťahoval do rodného domu.

Žil v ňom len štyri roky. Zomrel štyridsaťpäťročný...

Girolama bola jednou z prvých nespočetných žien, ktoré inšpirovali maliarov k vytvoreniu skvostov svetového maliarstva.

— BÁL SA, ŽE HO OTRÁVIA

Federico Barocci (Barocci Fiori da Urbino, 1528 – 1612) naplňal svoje nábožensky zamerané plátna sladkým sentimentom. Vzťahuje sa to aj na olej *Narodenie Krista (Narodenie Pána)*, ktorý roku 1597 vytvoril pre mecéna Francesca Mariu I Della Rovereho, posledného urbinského vojvodu. Namaľoval ho chorý a v strachu, že ho kolegovia maliari chcú otráviť.

Aj o tomto diele platia slová talianskej historičky umenia Emmy Michelettiovej, že Barocci „nevychádzal iba z Raffaella a Michelangela, vplýval naňho aj Correggio, dospel však k vlastnému prejavu s jemnými tvarmi a teplými farbami, často preniknutými takmer romantickou citlivosťou, (...) na obraze vidieť, akú starostlivosť venoval forme, použitým farbám a svetlu, ktoré sa prelínajú a vzájomne dopĺňajú“...

Barocci žil v ustavičnom strachu o život, a preto odišiel z Ríma do rodného Urbina, kde aj zomrel.

Odmietol pracovať pre florentského veľkovoľvodu, dokonca i pre kráľa Filipa II. Španielskeho, cisára Rudolfa II., zaradil sa tak do skupinky maliarov, ktorí odmietli panovníkov: Nattier, van Dyck...

— OŽENIL SA S KRČMÁROVOU DCÉROU A HNEĎ MOHOL TVORIŤ

Francúzsky maliar Nicolas Poussin (1594 – 1665), syn vojaka, si takisto ako mnohí iní maliari uvedomil, že bez štúdia v Taliansku a najmä vo vte-

dajšom umeleckom centre sveta Ríme nedosiahne veľa. Dostal sa ta na tretí pokus roku 1624 a prežil v ňom takmer celý život.

Spočiatku sa mu v Taliansku nežilo dobre. Po smrti svojho ochrancu básnika G. B. Marina ostal bez peňazí. Zakúsil biedu i hlad. Po čase mu pomohol krajan krčmár Dughet. Oženil sa s jeho dcérou, a hneď sa mu žilo lepšie. Naplno sa mohol venovať tvorbe. Deti nemali.

V Paríži žil Poussin iba v rokoch 1640 – 1642, keď pracoval ako prvý maliar francúzskeho kráľa Ludovíta XIII. Ťažko znášal dvorné intrigy, preto v jeseni 1642 odcestoval do Talianska pod zámienkou, že ide po manželku.

Keď však zomrel kardinál Richelieu i panovník, už sa zo svojej druhej vlasti domov nikdy nevrátil. Roku 1664 prestal maľovať, kváril ho choroby. Nasledujúci rok ho pochovali v kostole San Lorenzo in Lucina v Ríme.

Zanechal 230 umeleckých diel, najmä heroickej krajinomalby. Zaslúžil si označenie Raffael 17. storočia.

Jeho najlepši žiak sa volal Gaspard Dughet (1616 – 1675), na obrazy sa však podpisoval ako Gaspard Poussin – menom svojho švagra.

RADIL AJ SLÁVNEMU INGRESOVI – VYŠE STO ROKOV PO SVOJEJ SMRTI...

Antoine Watteau (1684 – 1721), syn tesára, sa prišiel učiť za maliara do Paríža ako osemnásťročný. Ťažko sa prebýjal, nikdy nemal peniaze, a keď si konečne nejaké našetril, prišiel o ne, lebo banka skrachovala.

Mnoho hodín denne pracoval v dielni pri sériovej výrobe portrétov za minimálnu mzdu. Nemal trvalý byt, stále sa sťahoval – neraz do ešte biednejšieho príbytku, často prespával u priateľov a najčastejšie pri milenkách.

Jeho talent sa naplno rozvinul roku 1709, keď v Paríži zúril hladomor a dokonca sa vyskytli prípady kanibalizmu.

Pozoruhodným dielom A. Watteaua je *Gersaintov vývesný štít*. Vytvoril ho pre priateľa Gersainta, obchodníka s umením, svojho prvého životopisca, ktorý napísal: „Po svojom návrate do Paríža roku 1720 sa u mňa zjavil Watteau a spýtal sa, či mu dovoľím, aby si – podľa svojich slov – rozhýbal prsty maľovaním dekorácie, ktorú by som vystavil vonku. Práca mu trvala osem dní, a to len v ranných hodinách: jeho krehké zdravie, lepšie povedané jeho slabosť mu nedovolila, aby sa svojej činnosti venoval dlhšie...“ Dielo má úctyhodné rozmery: 163 x 308 cm.

Maľoval krásne, hoci ho trápila tuberkulóza. Stal sa najväčším francúzskym maliarom rokoka. Charles Baudelaire napísal: „Zanechal nám samopašné a elegantné princezné, bláznivé, prchavé a najbájenejšie bytosti...“

Marianne Roland Michelová dodáva: „Watteau nemal skutočného majstra ani opravdivých žiakov, potomstvo však naňho nezabudlo, a to je najlepším dôkazom jeho geniality.“

Zomrel pred tridsiatymi siedmymi narodeninami.

Po vyše storočí mu slávny francúzsky maliar Ingres vzdal nebývalý hold: „Watteau je veľký maliar. Jeho dielo je bezodnou studnicou poznania. Mám u seba celého Watteaua a radím sa s ním...“

Watteauovi sa nespĺnil životný sen – zdokonaľiť sa v Ríme. Ale aj tak vytvoril krásne diela a zapísal sa do dejín maliarstva ako autor galantného žánru – Watteauovho štýlu.

PORTRÉTOVAL KRÁLA, ODMIETOL CÁRA, NO SKONAL BIEDNE...

Parížskemu rodákovi Jeanovi-Marcovi Nattierovi (1685 – 1766) sa dари- lo, bol lepší maliar ako otec a starší brat. Mal iba tridsaťtri rokov, keď sa stal členom Kráľovskej akadémie, neskôr dvorným maliarom Ludovíta XV. Portrétoval Petra I. Veľkého, no jeho pozvanie do Ruska odmietol. Cárova druhá manželka Katarína I. ho pozvala roku 1717 do Amsterdamu, kde vytvoril jej portrét (visí v Ermitáži).

„Maľoval pôvabne a s dôvtipom, v harmonických kompozíciách preplnených kvetmi, s jemnými líniami a farbami,“ napísala Emma Michelettiová. „Zobrazoval dôležitých ľudí, najmä princezné v moderných šatách s doružova namaľovanými tváričkami pod napudrovanými parochňami... Ružovkasté odtiene šiat i tváre a jemná zeleň krajiny sú poslednou ozvenou rokoka...“

J.-M. Nattier mal povest' maliara, ktorý vie namaľovať aj škaredú ženu ako pôvabnú krásavicu, preto bol veľmi obľúbený. On však tvrdil, že jeho štetec riadi krása a láska. Zasypávali ho objednávkami, nestačil vyhovieť všetkým.

Roku 1724 sa ako tridsaťdeväťročný oženil s prekrásnou šestnásťročnou Máriou Madeleinou de la Roche, porodila mu deväť detí.

Maľoval neraz dlho do noci, aj v čase ťažkých životných úderov: matka mu ochrnula a zomrela vo veku štyridsaťsedem rokov, dva roky nato pochoval otca, jeho brat Jean-Baptiste spáchal vo väzení samovraždu, roku 1742 mu zomrela manželka (mala iba tridsaťštyri rokov), o dvanásť rokov sa mu utopil syn maliar... Roku 1762 ho choroba navždy pripútala na lôžko, ale neprestal maľovať, tvoril až do smrti.

Zomrel v biede a v zabudnutí. Zdraví a mladší maliari ho pred smrťou

znevažovali, jeho dlhoročná mytologická tvorba portrétov v poňatí antických bohov či hrdinov zanikla ešte za jeho života – v posmechu...

— VYRASTAL VO VÄZENÍ, SVOJU MILÚ UNIESOL...

William Hogarth (1697 – 1764) ako dieťa štyri roky prežil s rodinou vo väzení, lebo otca zatkli pre neplatenie dlhov. Keď mal dvadsaťjeden rokov, otec mu zomrel a vtedy sa už – podobne ako jeho dve sestry – sám staral o seba. Pracoval ako rytec a od roku 1725 ako maliar.

Vytrvalo zápasil o lepší život.

Zalúbil sa do dcéry svojho majstra maliara sira Jamesa Thornhilla, ktorý však nesúhlasil so svadbou, a tak ju uniesol a tajne sa s ňou zosobášil.

Objednávok na obrazy mal čoraz viac...

„Zásadami svojho umenia mal Hogarth blízko k stredovekej morálke, morálne puritánstvo sa v ňom snúbilo s pozorovaním prírody,“ napísal poľský historik umenia Jan Bialostocki. „Hrdinami jeho cyklických príbehov sú najčastejšie darebáci, ľudia demoralizovaní a zlí... S nimi nemá zľutovanie. Dôsledne realizuje úpadok svojej obete. Ten, kto sa vzdialil od normy meštianskej morálky, musí zahynúť. Čestnosť, pracovitosť, šetrnosť, podriadenie sa hierarchii, zbožnosť, to všetko vedie k blahobytu a životnému úspechu. Nerest, lenivosť, nečestnosť, rozhadzovačnosť a neusporiadaný život sú príčinami pádu, biedy, šialenstva a smrti...“

Hogarthov traktát o maliarstve *The Analysis of Beauty* (Analýza krásy) preložili do viacerých jazykov.

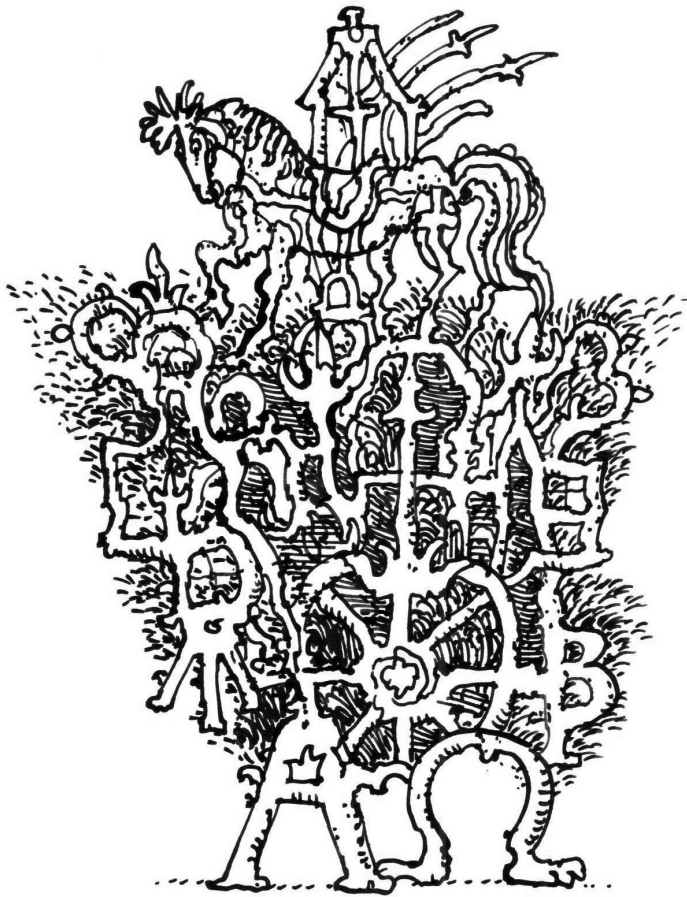
Roku 1757 ho vymenovali za prvého kráľovho maliara a „hlavného správcu všetkých umeleckých diel, ktoré sú majetkom jeho veličenstva“.

Viedol vlastnú umeleckú školu, ktorú možno označiť za predchodkyňu slávnej Royal Academy – Kráľovskej akadémie.

Dňa 25. októbra 1764 z posledných síl odpísal na list Benjamina Franklina, ktorý vošiel do dejín USA ako vedúca osobnosť vojny za nezávislosť a spoluautor *Deklarácie nezávislosti*.

O dve hodiny zomrel.

Hogarth bol najslávnejším anglickým maliarom svojej doby. Disponoval geniálnym nadaním a veľkou múdrosťou. Aj životnými skúsenosťami, ktoré získal vo väzení...

"ERB"

M. Kellenberger 2008

GABRIELA BOLA JEHO PREKLIATÍM...

Francúz Jean-Baptiste Greuze (1725 – 1805) odišiel do Ríma, aby sa zdokonalil v maliarskom umení. Veľa času však venoval mladým dámam: začínali uňho ako modelky a končili v posteli... S jednou z nich sa dokonca rozhodol oženit, no jej rodičia, bohatí šľachtici, nesúhlasili, ešte ho dali aj zbiť a zničili mu ateliér.

Ušiel domov, usadil sa v Paríži. Čoskoro sa zoznámil s Gabrielou Babutovou, oženil sa s ňou, ale ich láska netrvala dlho. Gabriela mu strpčovala život. O tri deti sa jej nechcelo starať – strčila ich do kláštora. Stýkala sa s viacerými mužmi, rozhadzovala manželove peniaze, nezaujímal sa oňho. Udal ju úradom, ale nič nedosiahol...

Časom upadol do zabudnutia. Na miesto posledného odpočinku ho odprevadili len dvaja priatelia...

SESTRA OKUPANTA MU SELA UJSŤ Z BORGHESEOVSKÉHO PALÁCA, NO JEJ KRÁSA TAM ZOSTALA...

Významný sochár Antonio Canova začal roku 1805 v borgheseovskom paláci v Ríme vytvárať z mramoru sochu *Odpočívajúca Venuša*. Je očarujúca, ako živá.

„Krásavica drží v ľavej ruke jablko, ktoré Homérov Paris venoval jednej z troch olympských bohýň pre jej neprekonateľnú krásu,“ napísal Hanns-Joachim Neubert. „Bohyňa lásky Venuša sedí ľahko zaklonená, hlavu si podopiera pravou rukou. Je polonahá, jemná tkanina jej zakrýva iba lono. Lôžko, na ktorom odpočíva, nie je prísne antické, skôr antiku napodobňuje a je zdobené dekórom typickým pre európsky klasicizmus. Lôžko je vlastne drevenou pohovkou s vnútorným mechanizmom, ktorý postavu uvádzal do pohybu. Divák zostával stáť na mieste a Venuša sa mu pred očami pomaly otáčala. Najkrajší pohľad na ňu sa naskytoval vo svetle sviečok...“

Socha zobrazuje Pauline, sestru Napoleona Bonaparteho. Keď okupoval Taliansko, rozhodol sa, že tam zapustí korene. Postaral sa aj o Paulinin sobáš s Camillom Filippom Ludovicom Borghesem, príslušníkom bohatého a mocného šľachtického rodu, z ktorého pochádzal i pápež Pavol V.

Ani v Taliansku Napoleon dlho nevládol. Pauline sa s mužom musela roku 1815 rozlúčiť.

Antonio Canova sa stal hlavným správcom vatikánskych umeleckých zbierok a na starosti mal i návrat umeleckých diel, ktoré Napoleon ukoristil v Taliansku, vrátane tých, čo mu švagor Camillo Borghese musel roku 1807 predať.

Borgheseovský palác je už majetkom štátu. Jedným z najcennejších artefaktov v ňom je *Odpočívajúca Venuša*.

— MALBY VZNIKALI AJ VO VÄZNICIACH

V Múzeu Gustava Courbeta vo francúzskom meste Ornans, v ktorom sa tento veľký maliar narodil, vystavujú jeho *Autoportrét vo väzení Sainte-Pélagie* z roku 1873. Za mreže sa dostal po páde komúny ako bývalý poslanec a člen Ústredného výboru komúny. Ten istý vojenský súd poslal mnohých komunardov na smrť. K nemu bol však zhovievavý: vo väzení bol iba pol roka. Zhabali mu majetok a odsúdili ho na vysokú finančnú pokutu – mala v plnej miere zaplatiť znovupostavenie Vendômskeho pamätníka, ktorý zhodili na jeho návrh.

Trest hlboko zasiahol do maliarovho osudu i do jeho tvorby, znamenal preňho – ako napísal José Pijoan v *Dejinách umenia* – „katastrofu tak pre človeka, ako aj pre jeho dielo; útrapy, ktoré zažil v posledných rokoch života, ho obostreli mučeníckou aureolou“... Courbet však chcel stĺp len rozobrať a reliéfy z neho uložiť ako pamiatku; zabudli aj na to, že v krušných časoch sa postaral o záchranu umeleckých skvostov v Louvri.

Nič mu nepomohlo, musel ujsť z vlasti, zomrel v emigrácii.

V cudzine pochovali aj najznámejšieho maliara z čias Francúzskej revolúcie Jacqua-Louisa Davida. Keď ho zatkli, aj on vytvoril za mrežami autoportrét.

Vo väzení namaloval niekoľko obrazov aj starý majster Michelangelo Merisi da Caravaggio.

Prvá malba Sydney pochádza z roku 1794. Jej autor Škót Thomas Watling (1762 – 1814) bol prvý profesionálny maliar v Novom Južnom Walese. Eskortovali ho tam roku 1792 ako väzňa, lebo v rodnom meste Dumfries ho za falšovanie bankoviek odsúdili na štrnásťročné väzenie v austrálskej trestaneckej kolónii.

„Preslávil sa početnými kresbami vtákov, rýb, cicavcov, vegetácie a domorodých Austráľčanov; mnoho jeho kresieb opatrujú v Britskom múzeu,“ napísal Ossian Ward. „Jeho topografické štúdie zobrazujú flóru a faunu obklopujúcu mladú kolóniu, i keď azda potaliančená kompozícia zmäkčuje realitu tvrdej a izolovanej väzenskej osady, v ktorej bývalo až dvetisíc trestancov. Ak uvážime Watlingov falšovateľský delikt, je iróniou, že jeho plány na knihu s malbami z kolónie zmaril vládny tajomník, ktorý vydal vlastnú knihu s nepriznaným použitím kópií Watlingových ilustrácií. Preto mohla až ďalšia generácia Austráľčanov plne oceniť Watlingovu dokumentáciu osídľovania svojej vlasti.“

T. Watlinga po rokoch omilostili a vrátil sa do Škótska. Jeho maľby tvoria súčasť austrálskych učebníc i kníh o dejinách tohto svetadiela.

Bankovky falšoval aj kremnický maliar Ľudovít Perger (1816 – 1865), a tak dostal možnosť dôverne spoznať najznámejšie slovenské väzenie v Ilave. Za jeho mrežami vytvoril krásne obrazy, no nevedno, kde sú.

V kaplnke ilavskej väznice visí obraz Jozefa Valnohu, ktorý si tam odpýkával osemnásťročný trest za vraždu.

Po prepustení sa Ľ. Perger živil ako potulný portrétista, maľoval pre koster v Jasenici, Konskej a inde. V kremnickom múzeu niet po ňom nijakej stopy a nikto nevie, čo sa stalo s jeho dielami, ani to, ako skončil on sám...

Ďalším falšovateľom bol Alexander Siažik z Hornej Marikovej z okresu Považská Bystrica. Mal mimoriadny maliarsky talent, ktorý si pre chudobu nemohol rozvinúť v nijakej škole. Portrétoval podnikateľov, bohatých gazdov a židov, aj barónov a grófov. Zавše „vytváral“ aj bankovky, a to na vysokej úrovni, boli na nerozoznanie od pravých. Roku 1932 ho zatkli. Strážmajster Alois Neuman do hlásenia uviedol: „Dělník Alexander Siažik z Marikové, č. p. 40, jest dovedný malíř obrazů, samouk. Obrazy zhotovoval a náhodným kupcům prodával. Poněvadž ale málo na obrazech vydělal, přišel na myšlenku zhotovovati nepravé 50-ti a 100 Kč bankovky...“

Zatknutý nič nepopieral: „Cítim sa vinný... S falšovaním peňazí som začal v zime. Učinil som to preto, lebo sme následkom nezamestnania aj s mojou starou šesťdesiatšesťročnou matkou mali veľkú biedu, často sme nemali čo jesť. Tiež domček máme značne zadlžený a všade v obchodoch máme značné dlhy... Táto núdza ma dovedla k falšovaniu peňazí...“

Odsúdili ho a uväznili v Leopoldove, kde jeho tuberkulóza pokročila... Aj tam maľoval – dozorcom.

Vladimír Ferko v knihe *Konopný kríž* napísal: „Dňa 22. júla 1938 dvadsaťpäťročný Alexander Siažik v bratislavskej nemocnici zomrel. Koník odviezol najlacnejšiu truhlu, na pohrebe IV. triedy boli štyria ľudia. Aj s kňazom a hrobárom.“

Zostal po ňom slušný zväzok spisov, označených TK XI 1252/32, hotové i nedokončené bankovky dodnes uložené v trezoroch štátnej banky v Prahe. Neznáme obrazy u neznámych ľudí... A neznámy hrob v Slávičom údolí, na ktorý ešte nikto nepoložil kvety...“

Ten hrob už neexistuje a v Marikovej nikto nemá jediný obraz od Alexandra Siažika ani jeho fotografiu. Dnes už nikto nevie, ako vyzeral...

PODPISOVAL SA AKO MICHELANGELO ALEBO RAFFAEL

Mnohých maliarov postihli duševné choroby. Aspoň tri prípady z dejín švédskeho výtvarného umenia:

Carl Frederik Hill (1849 – 1911) sa veľmi usiloval presadiť v Paríži, no sústavne ho odmietali, až z toho ochorel – napokon skončil v psychiatrickej liečebni. Po čase sa vrátil do Švédska, no opäť sa ocitol v ústave, kde aj skončil...

August Strindberg (1849 – 1912) bol aj herec, fotograf, básnik a románopisec. Po troch búrlivých manželstvách začal trpieť stihomamom, s maľovaním skončil sedem rokov pred smrťou...

Ernst Josephson (1851 – 1906) tiež dobre maľoval, ale keď mal tridsaťšesť rokov, vyhlásili ho za šialenca. Svoje expresívne diela podpisoval ako Michelangelo alebo Raffael – bol presvedčený, že je ich reinkarnáciou...

MALI INCESTNÝ VZŤAH?

Musée Royaux des Beaux-Arts de Belgique v Bruseli vystavuje obraz belgického grafika, sochára a symbolistického maliara Fernanda Khnopffa (1858 – 1921) *Portrét umelcovej sestry*. Viacerí autori naznačujú, že umelec mohol mať so sestrou Marguerite incestný vzťah. Anne Benthuesová: „Portrét Marguerite Khnopffovej skutočne pripúšťa interpretáciu spoločenskej dilemy: prázdnota bieleho priestoru vytvára atmosféru sterilnej nedotknuteľnosti zdôraznenej odmietavo ostýchavým postojom modelky a jej odmietavo odvráteným pohľadom, ktorý musí diváka iritovať. Za touto uzavretosťou niečo väzí. Vie Marguerite o bratovej láske? A opätuje ju dokonca, čím sa ocitá v žalári zakázanej erotickej túžby?“

Fernand Khnopff sa oženil až ako päťdesiatročný s Marthou Wromsovou, mladšou o šesťnásť rokov, tri roky nato sa rozviedli.

TVÁR MALIARA, KTORÝ NIE JE V ENCYKLOPÉDIÁCH, MOŽNO VIDIEŤ V LOUVRI

Ostne biedy poznal i parížsky maliar Marcellin Desboutin, inak bohém, ktorý viac času trávil v kaviarňach ako v ateliéri. Nezostali po ňom práce v múzeách a galériách ani heslo v encyklopédiách.

Jeho podobu – zarasteného a fajčiaceho – možno vidieť v Louvri, no nie na autoportréte, ale na oleji Edgara Degasa *Absint* (pôvodný názov *V kaviarňi*). Malba zobrazuje prázdnu fľašu tohto lacného alkoholu a plné poháriky. Vedľa maliara sedí neúspešná herečka Ellen Andréová.

Kritici aj verejnost obraz odmietli. George Moore napísal: „Bože, taká cundra! V tvári má vpísanú všetku záhalku a nerest, môžeme z nej vyčítať celý jej život...“

Roku 1911 gróf Isaac de Camondo maľbu daroval prvej francúzskej galérii. O štyri roky výrobu absintu, drogy chudobných, zakázali.

TEŠIL SA VELMI KRÁTKO...

Holandský maliar Piet Mondrian (1872 – 1944) takmer celý život zápasil s nedostatkom peňazí. Nemajetní rodičia mu nemohli pomôcť a o jeho abstraktné obrazy nebol záujem...

Výtvarní kritici ho nivočili, urážali: „Mondrian je maliar chorý, zdegenerovaný... Jeho obrazy sú výtvorom nenormálneho človeka, poznačeného ťažkou chorobou...“

Zarábala si aj tým, že učil kresliť a vytváral kópie diel starých majstrov. Trochu mu pomohol bohatý milovník umenia Salomon Slijper. Jeho manželka spomínala: „V nedeľu sa na farme schádzalo mnoho osôb, predovšetkým mladí ľudia. Piet si rád zatancoval s pekným dievčaťom, inak sa však celému tomu zhonu radšej vyhýbal. Náhle zmizol a ja som ho potom skoro vždy našla sedieť v kútiku zadnej časti kuchyne. Každú nedeľu k nám chodil na obed a zakaždým priniesol nejaký darček – kresbu alebo skicu.“

Od roku 1911 Mondrian neúspešne skúšal šťastie v Paríži, a tak zamýšľal definitívne zanechať maľovanie. Nová nádej mu svitla, keď si Katherine Dreierová, bohatá zberateľka z USA, kúpila od neho obraz.

O desať rokov sa jeho meno zjavilo v zozname nezamestnaných intelektuálov v Paríži.

Roku 1938 sa presťahoval do Londýna. Prvé nemecké bombardovanie mesta úplne zničilo jeho ateliér.

Až po príchode do New Yorku sa mu začalo dariť, jeho maľby vzbudili nebývalý záujem. Trvalo to však krátko, vo februári 1944 ho pochovali na brooklynskom cintoríne...

Švajčiarsky zberateľ Dr. T. Reinhart veľmi pomohol nemeckému maliarovi Karlovi Hoferovi (1878 – 1955). Umelec strávil detstvo v sirotinci, pracoval ako predavač kníh... Po sobáší s dcérou T. Reinharta mohol študovať a maľovať v Ríme a v Paríži, cestovať do Indie, USA... Roku 1919 sa stal profesorom na Vysokéj umeleckej škole v Charlottenburgu.

Jeho život kruto poznačili nacisti a druhá svetová vojna. Zbavili ho profesúry, jeho diela zakázali vystavovať, ateliér s početnými obrazmi mu zničilo bombardovanie Berlína. Po vojne sa pokúšal vytvoriť ich repliky...

V Juhoafrickej národnej galérii v Kapskom Meste sa teší veľkému záujmu maľba Ronalda Harrisona *Čierny Kristus* z roku 1962.

Ukrižovaný Kristus má tvár Alberta Luthuliho (1898 – 1967), známeho bojovníka proti apartheidu a nositeľa Nobelovej ceny.

Dvaja ozbrojení rímski žoldnieri pri Kristovi zobrazujú Hendrika Verwoerda, do roku 1966 juhoafrického predsedu vlády, a Johna Vorstera, ministra spravodlivosti, popredných predstaviteľov krutej politiky proti pôvodným obyvateľom. Obaja majú na svedomí vraždenie černošských demonštrantov v Sharpeville roku 1960.

Harrison namaľoval *Čierneho Krista* dva roky po tejto udalosti. Maliara zatkli a mučili, jeho maľbu chceli zničiť, no podarilo sa ju vyviezť do Londýna – visela v Katedrále sv. Pavla. Potom putovala po výstavách v európskych krajinách a pomáhala zbierať peniaze pre obeť apartheidu...

(Z knihy *Velikáni výtvarného umenia*
– *Osudy slávnych maliarov a ich obrazov*)